

שאינו דומה לשאר החגבים אלא בסימן אחד. שהרי ראינו מ"סלעם" דלא בעינן שהחגב שאנו מרבים יהיה דומה לחגבים הכתובים בתורה בכל הצדדין שלו.

קא משמע לן "למינהו" — עד שיהו בו כל ארבעת הסימנין הללו!

ומקשינן: **מאי שנא התב, בכרייתא דתנא דבי רב, [בדף סה א] דאמרת סלעם זה רשון, הרגול זה ניפול. ומאי שנא הכא, בכרייתא דתנא דבי רבי ישמעאל [בדף סה ב], דאמרת, סלעם זה ניפול, הרגול זה רשון?**

ומשנינן: **מר כי אתריה, ומר כי אתריה. "רשון" דתנא דבי רב, הוא אותו אחד הנקרא ניפול אצל תנא דבי רבי ישמעאל. ואותו חגב הנקרא רשון אצל תנא דבי רבי ישמעאל, הוא נקרא ניפול אצל תנא דבי רב. ובין למר ובין למר, סלעם אין לו זנב ולחרגול יש זנב.** (142)

שנינו במשנה: **ובדגים — כל שיש לו סנפיר וקשקשת.**

תנו רבנן: אין לו עכשיו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית והעפיאן, שהם מין דגים קטנים, הרי זה מותר. (143)

יש לו עכשיו סנפיר וקשקשת ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים, כגון

אקונם ואפונם כספתיאם ואכספתיאם ב-10

ואטונם [מיני דגים שזהו שמם בפרסית] — הרי זה מותר!

תנן התב במסכת נדה [נא]: כל דג שיש לו קשקשת — בידוע שיש לו סנפיר! ויש דג שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת.

יש לו קשקשת, ויש לו סנפיר הרי זה דג טהור. יש לו סנפיר, ואין לו קשקשת הרי זה דג טמא.

והוינן בה: **מכדי, הרי אקשקשת קא סמכינן לענין טהרת דגים [שהרי כל שיש לו קשקשת אמרת שיש לו סנפיר, ואלו סנפיר לבד אינו סימן טהרה, שגם לדג טמא יכולים להיות סנפירים], אם כן, ליכתוב רחמנא קשקשת, ולא ליכתוב סנפיר, ואנן ידעינן דכל שיש לו קשקשת, דג טהור הוא. ואמאי כתבה התורה "כל אשר לו סנפיר וקשקשת וכו' אותם תאכלו"!**

ומשנינן: **אי כתב רחמנא קשקשת לבד, ולא כתב סנפיר, הוה אמינא, מאי קשקשת, שפירוש המילה קשקשת הוא סנפיר, שהדג שט עמו על פני המים, ואפילו דג טמא אתי לאכשורי. דהיינו סוברים דסנפירים שהדג שט עמם הם סימני טהרה של הדגים. ולכך כתב רחמנא סנפיר וקשקשת, להשמיענו שאחד הסימנים המוזכרים הם הקשקשין [שהם הלבוש של הדג]. ומהא ידעינן כי דג שיש לו רק סנפירים, הרי הוא דג טמא.**

ופרכינן: **והשתא, דכתב רחמנא סנפיר וקשקשת, וכתבה המשנה שקשקשין הם אלו**

143. ואפשר דילפינן לה מדכתיב "וכל אשר אין לו סנפיר" ודרשינן, עיין עליו, שאם יהיה לו אי פעם הרי הוא טהור. הר"ן.

142. וכתב רש"י שכל החגבים אינם טעונים שחיטה שהרי לאחרי דגים הזכירן הכתוב. ודגים אינם טעונים שחיטה.

הקבועין בו [והיינו הלבוש של הדג], ממאי, מנלן לתנא דמתניתין, דקשקשת היינו לבושא דדג הוא? על כרחך, מדכתיב בספר שמואל [פרק יז] אצל גלית "ושריון קשקים הוא לבוש", ומהא שמעינן שקשקים היינו לבוש. וכיון שפשיטא לן שקשקשת היא לבוש הדג, תיקשי: וליכתוב רחמנא קשקשת לבדה, ולא ליכתוב סנפיר, כיון שעיקר סימן הטהרה הוא הקשקשת [ומהו קשקשת הרי ידעינן]?

ומשנינן: אמר רבי אבהו, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: זה שכתבה התורה את הסנפיר, הוא כדי להגדיל תורה ולהאדירה, כדכתיב "יגדיל תורה ויאדיר"⁽¹⁴⁴⁾. שאף על פי שלא היינו טועים בין קשקשת לסנפיר, בכל זאת כתבה התורה את שניהם כדי שנדע מהו קשקשת ולא נטעה בזה.

כתיב בתורה בפרשת שמיני לגבי סימני דגים:

"את זה תאכלו מכל אשר במים: כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים, אותם תאכלו.

וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים, מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים, שקץ הם לכם.

ושקץ יהיו לכם. מברשם לא תאכלו, ואת

נבלתם תשקצו.

כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים, שקץ הוא לכם.

תנו רבנן: ממשמע שנאמר בדגים אכול את שיש לו סנפיר וקשקשת, וכמו שאמר הכתוב "כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים אותם תאכלו", מכלל זה שומע אני: אל תאכל את שאין לו את סימני הטהרה! ולא הבא מכלל עשה הוא, ודינו כעשה.

וממשמע שנאמר אל תאכל את שאין לו סימני טהרה, וכמו שאמר הכתוב "מברשם לא תאכלו", שומע אני — אכול את שיש לו סימני טהרה!

ולמה שנא? מדוע כתבה התורה את שני הפסוקים, כיון שמכל אחד משני הפסוקים לחוד יכולתי לשמוע איסור לאכול דגים ללא סימני טהרה?!

כדי לעבור עליו בעשה [דהיינו לאו הבא מכלל עשה, "אותם תאכלו", מכלל שדג שאין לו סנפיר וקשקשת, לא תאכלו], ובלא תעשה, "מברשם לא תאכלו".

וממשיכה הברייתא: וזה שאמר הכתוב בתחילה, "את זה תאכלו מכל אשר במים, כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים" מה תלמוד לומר? כיון שכתבה

144. ובחזון יחזקאל ז ז מוכיח מכאן שסימני הדגים הטהורים הם סיבת הטהרה, ולא רק המאפיינים של הטהרה, כי אם סימני הדגים הם רק כדי לידע מי הוא טמא ומי הוא טהור, ולסנפיר אין שום משמעות לחלק ביניהם, איזה

"יגדיל תורה ויאדיר" יש בדבר? אך אם הקשקשת והסנפיר הם סיבת הטהרה, הרי שגילה כאן הכתוב את סיבת הטהרה, ויש ענין לומר זאת, שנדע כי גם הסנפיר הוא הגורם לטהרה, על אף שזה דבר ידוע הוא שיש לו סנפיר.

התורה בסיפא דקרא "אותם תאכלו", הרי מהסיפא ידענין שדגים אשר יש להם סימני טהרה מותרים הם. (145)

ומשנינן: **שיכול הייתי לומר: הואיל והתיר** הכתוב את שרץ המים ואפילו כשאינן לו סימני טהרה, בשני פסוקים, בפסוק אחד אמר זאת הכתוב **במפורש**, ובפסוק שני **התיר בסתם**, בצורה סתומה שאינה מפורשת [ולקמן מפרשינן מה הם הפסוקים].

הייתי אומר, ילמד סתום מן המפורש, **מה כשהתיר הפסוק במפורש, לא התיר הפסוק בלא סנפיר וקשקשת את כל שרץ המים אלא התיר רק את השקצים הגדלים במים שבכלים**, כגון תולעים הגדלים במים שבכלים [ולקמן מפרשינן היכן מצינו שהתירה אותם התורה].

אף **כשהתיר הפסוק בסתם** [כדמפרשינן לקמן], **לא התיר הפסוק אלא שרצים הגדלים בכלים**, ולא את השרצים הגדלים ב"חריצין", שהם מים נובעין, שדומים לימים ונחלים, ולא את השרצים הגדלן בבורות שאינן נובעין, ואפילו שאינן דומים לימים ונחלים.

מנין לרבות גם שרצים הגדלים בבורות שיחיו ומערות, ששוחה, מתכופף אדם ושותה מהן ממים אלו, ואינו נמנע לשתות מהן עם התולעים שבהן הואיל

תלמוד לומר ברישא דקרא "את זה תאכלו

מכל אשר במים". והכי קאמר הכתוב: תאכלו מכל אשר במים, אפילו דברים שאינן להם סימני טהרה. והיינו, דוקא שרץ המים שבשאר מקומות, שאינן ימים ונחלים, אותם תאכלו. אבל מה שגדל בימים ובנחלים, הרי רק מי שיש לו סנפיר וקשקשת במים, אותו תאכלו, ולא אותם שאינן להם סנפיר וקשקשת! כי אותם שגדלים בימים ובנחלים, צריכים סימני טהרה.

אבל הגדלים בבורות, שמקומות אלו אינם דומים לימים ולנחלים, שכן מימותיהם אינם מים נובעים, לא הצריכה התורה בהם סימני טהרה כמו שהצריכה בימים ובנחלים.

ומבארין: **היכן מצינו שהתיר הכתוב שרצים הגדלים בכלים?**

דכתיב "את זה תאכלו מכל אשר במים — כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים, אותם תאכלו". ודרשינן: אותם הנמצאים **בימים ובנחלים**, הוא שכתבתי לך **דכי אית ליה סנפיר וקשקשת, אכול, יכול** אתה לאוכלם, ואותם **דלית ליה סנפיר וקשקשת, לא תיכול**.

הא אותם דגים ושרצים הגדלים בכלים, אף על גב דלית ליה סנפיר וקשקשת — אכול! רשאי אתה לאוכלם.

והוינן בה: כיון שהפסוק מדבר בהיתר האכילה של הדגים, **אימא**, נדרוש את

מציאותם סבת ההיתר, ולא העדרם הוא סבת האסור.

145. ורש"י מבאר אמאי לא פרכינן איפכא. למה לי סיפא דקרא, אחרי דכתיב רישא דקרא.

והביא החזון יחזקאל את דברי הרמב"ן בפירושו התורה [ויקרא יא ט] שסנפיר וקשקשת הם סיבת ההיתר והעדרם הוא סיבת האיסור, אבל הרמב"ם **במורה נבוכים** [ג מח] כתב: שאלו הסימנים וכו' וסנפיר וקשקשת במים אין

סימני טהרה.

וקיימא לן, כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט! ולא מרבים שום דבר חוץ מהפרט.

ונימא: ימים ונחלים — אין, בהם הוא דבעינן סנפיר וקשקשת, אבל נעיציין, כמין אגמי מים רחבין, וחריציין, שהם ארוכין וקצרים, הרי אף על פי שהם דומין לימים ונחלים, שגם בהן יש מים נובעין, לא בעינן בהו סימני טהרה, וכל שכן בבורות דלא בעינן. ואם כן, לא בעינן את רבוי הפסוק "תאכלו מכל אשר במים" לאתויי בורות להתרא, כי מהלימוד של כלל ופרט היינו יודעים להתירם! ?

ומשינינן: אין זה כלל ופרט, אלא כלל ופרט וכלל הוא! כי "במים" חזר וכלל. שהתורה כתבה פעמיים "במים" [את זה תאכלו מכל אשר במים], "כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים".

ומקשינן: והלא הני ["מים"], תרי כללי דפמיכי להרדי נינהו! שהרי שני הכללים ["מים"] כתובים אחד בסמוך לשני, ורק אחרי שני הכללים כתוב הפרט "בימים ובנחלים". ומנין שגם בכי האי גוונא, שאין הפרט נאמר בין שני הכללים, אלא לאחר שני הכללים, גם כן ילפינן ליה במידה של "כלל ופרט וכלל"?

ומשינינן: אמר רבינא: כדאמרי במערבא, בארץ ישראל: כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכין הכתובין בסמיכות זה לזה,

הטל את הפרט ביניהם, ודונם במידה זו של א-10 כלל ופרט וכלל.

הפסוק כך: בימים ובנחלים הוא תאכל את אלו שיש להם סנפיר וקשקשת, הא אותם הנמצאים בכלים — אף על גב דאית ליה סנפיר וקשקשת, לא תיכול! ?

ורחינן: לא סלקא דעתך למידרש הכי. דכתיב אחר כך בפסוק, "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים, מכל שרין המים, שקץ הם לכם. מבשרם לא תאכלו". וכיון שפסוק זה מדבר על איסור אכילת דגים בלי סימני טהרה, משמע שהפסוק בא למעט מהאיסור, ולומר, רק דגים הנמצאים בימים ובנחלים דלית ליה להם סימני טהרה, אותם לא תיכול. הא דגים ושאר שרץ המים הנמצאים בכלים, אף על גב דלית ליה סנפיר וקשקשת, אכול! מותרים הם באכילה.

וכיון שבסיפא על כרחך הכתוב בא למעט ולומר שדגים הנמצאים בכלים מותרים הם אפילו שאין להם סימני טהרה, אם כן בפסוק הראשון דכתיב "בימים ובנחלים", גם בא הפסוק לומר שדוקא בנחלים ובימים בעינן סימני טהרה, אבל בכלים, אפילו אותם שאין להם סימני טהרה, מותרים הם.

[והיינו שני הפסוקים, הסתום והמפורש, שהוזכרו לעיל, שהותרו בהם דגים הנמצאים בכלים בלי סימני טהרה].

ומקשינן: ואימא, נדרוש את הפסוק במידה של כלל ופרט.

שהרי כתיב תחילה "מכל אשר במים", הרי זה כלל, שלכל שרץ המים בעינן סימני טהרה.

ולאחר מכן אמר הכתוב "בימים ובנחלים, אותם תאכלו", הרי זה פרט. שרק להם בעינן